

Helsinki 6.9.2013

Tiedotusvälineille
JULKAISUVAPAA 9.9.2013 klo 10:00

Marjukka Lasola & Antti Rissanen. Oikeusturvavakuutus ja julkinen oikeusapu, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 119.

JULKINEN OIKEUSAPU JA OIKEUSTURVAVAKUUTUS:

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tutkittu julkisen oikeusavun ja oikeusturvavakuutuksen käyttöä kansalaisten oikeudellisissa ongelmissa. Erityisesti oikeusturvavakuutuksista ei ole aiemmin ollut juurikaan tietoa saatavilla lukuun ottamatta yleispiirteistä informaatiota. Nyt käsillä oleva erillisjulkaisu vastaa tähän tietotarpeeseen. Julkaisussa tarkastelu painottuu yksityisten kansalaisten yksityiselämää koskevaan oikeusturvaan. Selvityksen piirissä ovat siis lähinnä kotivakuutuksiin liitetyt oikeusturvavakuutukset. Oikeusturvavakuutuksen käyttöä on selvitetty oikeusministeriön tietokannoista, Finanssialan Keskusliitosta, vakuutusyhtiöistä sekä Vakuutus- ja rahoitusneuvonnasta ja Vakuutuslautakunnalta saadun tilastomateriaalin pohjalta. Aineistoa on taustoitettu ja täydennetty vakuutusyhtiöiden edustajien kanssa toteutetuilla käyntihaastatteluilla.

Yhä useampi suomalainen vakuutettu oikeusturvavahingon varalta – oikeusturvavahinkojen määrä ei kuitenkaan juuri kasvanut

Suomalaisista yli 80 prosenttia on vakuutettu oikeusturvavahingon varalta. Vakuutettujen määrä on noussut viimeisen 20 vuoden aikana reilut kymmenen prosenttiyksikköä. Samalla vakuutusyhtiöiden oikeusturvavakuutuksesta saamat vakuutusmaksutulot ovat kasvaneet noin kymmenen prosentin vuosivauhtia. Yksityishenkilöiden oikeusturvavakuutuskannan eli ns. vahinkopotentiaalinen kasvusta huolimatta vuotuisten oikeusturvavahinkotapahtumien määrä on pysynyt melko vakaana, vajaassa 13 000:ssa vuosittain. Lisäksi yksityishenkilöille oikeusturvavakuutuksen nojalla maksetut keskimääräiset korvauskulut ovat 2000-luvulla olleet vain hyvin lievässä kasvussa.

Oikeusturvavakuutuksesta korvataan yleisimmin rikosasioita, asuntokauppa- ja kiinteistöasioita sekä perhe- ja perintöoikeudellisia asioita. Vakuutusehdot sulkevat monet asiat vakuutuksen ulkopuolelle

Oikeusturvavakuutuksista korvataan tyypillisesti asuntokauppaan ja kiinteistöön liittyviä asioita, rikosasioita sekä perheeseen ja perintöön liittyviä asioita. Oikeusturvavakuutuksen merkitystä kuitenkin vähentää se, että vakuutusehdot rajaavat korvauspiirin ulkopuolelle useita ihmisten yksityiselämään yleisesti liittyviä asioita. Esimerkiksi suuri osa perhe- ja perintöasioista ei kuulu vakuutusten piiriin tai niihin sovelletaan tiukasti määriteltyjä ehtoja. Oikeusturvavakuutuksesta ei myöskään korvata kuluja, jotka ovat syntyneet lakimiesavun

Tietolaatikko:

Suomessa markkinoitava oikeusturvavakuutus on vapaaehtoinen vahinkovakuutus, joka korvaa vakuutusehtojen mukaisesti oikeudenkäynnistä tai sen välttämisestä aiheutuvia kustannuksia, jotka ovat aiheutuneet lakimiesavun käyttämisestä riita-, rikos- ja hakemusasioissa. Yksityishenkilöillä oikeusturvavakuutus kuuluu useimmiten osana kotivakuutukseen. Oikeusturvavakuutusehdoissa on vakuutusyhtiökohtaisia eroja, joskin ehdot perustuvat pitkälti Finanssialan keskusliiton laatimiin oikeusturvavakuutuksen malliehtoihin. Vakuutukseen liittyy omavastuu, joka on yleensä 15–20 % kuluista. Enimmäisvakuutusmäärä on määritelty vakuutuskirjassa. Tällä hetkellä yleisin enimmäiskorvaus on 8 500 euroa vakuutustapahtumaa kohden.

Oikeusturvavakuutus on vuoden 2002 oikeusapu-uudistuksen jälkeen ollut ensisijainen suhteessa julkiseen oikeusapuun. Hakija voi kuitenkin saada oikeusapua vakuutuksensa omavastuusuuteen, jos hän saisi oikeusapua korvausetta tulojensa ja varallisuutensa perusteella. Poikkeustapauksessa tuomioistuin voi myöntää oikeusapua vakuutuksen enimmäiskorvauksen ylittäviin oikeudenkäyntikuluihin. Julkisella oikeusavulla tarkoitetaan sitä, että henkilö voi saada itselleen oikeudellisen asian hoitamista varten oikeudellisen avustajan osittain tai kokonaan valtion varoin kustannettuna.

käyttämisestä hallintoviranomaisissa, hallinto-oikeudessa, erikoistuomioistuimissa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa tai Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa. Oikeusturvavakuutus ei siis myöskään kata pelkkää oikeudellista neuvontaa epätietoisuutta herättävissä tilanteissa. – Käytännössä vakuutushaltijat kääntyvät kuitenkin usein vakuutusvirkaileijoiden puoleen olettaessaan saavansa vakuutusta vastaan myös oikeudellista neuvontaa tai suoranaista lakimiesapua.

Oikeusturvavakuutuksen enimmäismäärä ajastaan jäljessä

Perusmuotoisten oikeusturvavakuutusten enimmäiskorvausmäärä on yleisesti 8 500 euroa. Maksimikorvaus on nykyisin samalla tasolla kuin 1990-luvulla. Oikeudenkäyntikulujen kasvu ja oikeusturvavakuutuksen enimmäiskorvausmäärän muuttumattomuus ovat käytännössä luoneet tilanteen, jossa oikeusturvavakuutuksella sai ennen parempaa turvaa kuin nykyisin, kun asiaa mitataan puhtaasti tehdyn lainopillisen työn määrässä. Näyttää myös siltä, että vakuutusyhtiöihin saapuu entistä enemmän tapauksia, joissa vakuutuksen enimmäiskorvausmäärä ylittyy.

Enimmäiskorvausmäärä ylittyy erityisesti asiantuntijalausuntoja ja muita selvityksiä edellyttävissä riidoissa. Asia on ongelmallinen etenkin asuntokauppa- ja kiinteistöriitojen osalta; kosteus- ja homevauriot ovat yleistyneet, ja tämän kehityksen ennustetaan jatkuvan edelleen. Vakuutuksen enimmäismäärä saattaa kulua erilaisiin asiantuntijalausuntoihin ja -tarkastuksiin ennen kuin asiaa on edes päästy käsittelemään tuomioistuimessa. Lisäksi korvauskatto on yleisesti ottaen riittämätön tapauksissa, joissa asia etenee hovioikeusasteelle. Sen sijaan useimmissa rikosasioissa enimmäismäärä riittää korvaamaan asian käsittelyn.

Muutama vakuutusyhtiö tarjoaa asiakkaalleen mahdollisuuden ottaa laajennettu oikeusturvavakuutus osana laajennettua kotivakuutusta. Perusvakuutusta kalliimmassa laajennetussa oikeusturvavakuutuksessa enimmäiskorvausmäärä on yleisesti 17 000 euroa ja osassa tapauksia siitä korvataan myös vastapuolen oikeudenkäyntikuluja. Laajennettua oikeusturvaa ei kuitenkaan juuri markkinoida ja sen suosio on vähäistä. Syynä ”markkinoimattomuuteen” vakuutusyhtiöiden taholta esitettiin oletusta siitä, että laajennetun oikeusturvavakuutuksen potentiaalin asiakaskunta olisi myös potentiaalista ”riskiryhmää” oikeusturvavahinkojen konkretisoitumisen näkökulmasta.

Julkinen oikeusapu ja oikeusturvavakuutus – järjestelmät täydentävät toisiaan

Vuoden 2002 oikeusapu-uudistuksen jälkeen oikeusapua ei pääsääntöisesti ole annettu tapauksissa, joissa hakijalla on asian käsittelyn kattava oikeusturvavakuutus. Suomessa oikeusapulain nojalla käsitellään useimmiten perhe-, perintö- ja rikosasioita. Iso osa julkisen oikeusavun piirissä hoidettavista asioista on muita kuin tuomioistuinasioita; asiakirjojen laadintaa tai oikeudellista neuvontaa. Vakuutusehdoissa nämä asiat on vastaavasti usein rajattu korvauspiirin ulkopuolelle tai niihin sovelletaan tiukasti määriteltäviä ehtoja. Julkinen oikeusapu on siis useiden asioiden osalta ainoa käytettävissä oleva oikeusavun muoto henkilölle, jolla ei ole varaa maksaa oikeudellista asiaansa kokonaan itse.

Kaiken kaikkiaan oikeusturvavakuutuksen ehdoista ja tarkoituksesta kertovaa yleistä tiedotusta on syytä parantaa, mikäli sille halutaan suurempi rooli ihmisten oikeudensaantimahdollisuuksien takaajana. Toisaalta tutkimusjulkaisu osoittaa, että julkinen oikeusapu ja oikeusturvavakuutus voivat toimia kohtuullisesti toisistaan riippuvaisina ja rinnakkaisina järjestelminä. Tämä yhdistelmä toteuttaa todennäköisesti kansalaisten oikeudensaantimahdollisuuksia paremmin kuin se, että oikeudelliset palvelut jätettäisiin pääosin yksityisten markkinoiden hoidettavaksi.

Lisätietoja antavat erikoistutkija Marjukka Lasola, p. 050 356 4102, s-posti marjukka.lasola@om.fi ja tutkija Antti Rissanen, p. 050 408 7534, s-posti: antti.rissanen@om.fi

Tutkimusraportti julkaistaan kokonaisuudessaan OPTL:n kotisivuilla www.optula.om.fi. Painetun version voi tilata Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta puh. 029 566 5355.